

Politikati
rōpiratoh

75

JK.

ÖSZINTE SZÓ

75
566

A KÖRMENDI KERÜLET

VÁLASZTÓIHOZ.

SZELESTEY LÁSZLÓTÓL.

(Kiampt.)

9

6,6752 00769E 03

PEST, 1868.

NYOMATOTT AZ ELSŐ MAGYAR EGYESÜLETI KÖNYVNYOMDÁBAN.

OSZINTÉ SZÓ

A HÖRNYEKI RÉSZLET

VÁLASZTÓHÖZ

JÓ DE BALLAGI GÉZA

PEST, 1888.

NYOMTATVA AZ ÉRTELMES ÉS HÖRNYEKI NYOMTATVANYOSZÁGON

Szeretett polgártársaim!

Midőn önök bizalma alkotmányos érdekeink képviselését az országgyűlésen e kerület részéről reám ruházni sziveskedett: a nemes rokonszenv jutalmazó áldásával elváltam egyszersmind az erkölcsi kötelességet is, melynél fogva hivatásomban követett eljárásomról isten és emberek előtt felelni tartozom.

Itt állok tehát, szeretett polgártársaim! a közvélemény ítélőszéke előtt s szívemre téve kezemet nyugodt lélekkel tekintek végig a lefolyt napok alkotásain, melyekbe a haza hű fiainak bölcsesége — meggyőződésem szerint — egy nagy jövő csiráit fekteté.

* * *

Az 1848-iki időszak fényes ragyogását hosszú és sötét éj követé. E szeretett haza a viharokban kifáradt élet siralom házává változott, hol a kitombolt erő nyomait politikai halál és pusztulás jelezé.

Önök tudják tisztelt választóim! hogy a vérbe áztatott romokon elveszett minden, mi a hazafi kebelnek nagy és szent vala — érintetlenül csupán egy: a harci dicsőség örök életű csillaga maradt.

S vajjon mi okozá e leverő szerencsétlenséget?

Valóban méltó tárgya a megfontolásnak kivált körülményeink között, a polgári tevékenység új életre hívó napjaiban.

Megalkottuk szeretett polgártársaim! az 1848-iki törvényeket; de a pillanat hatalmától elragadtatva az új alapokra fektetett államélet békes megszilárdulhatása érdekében a körülményekkel alkura lépni elmulasztottuk, és elmulasztottuk kellő számításba venni a

nyokat, melyek századok történelmén keresztül fejlődési ösztönünk s béketörekvéseink folytán államéletünkbe szövődtek s melyeknek fentartása mai napig is nagy európai érdekek által támogat-
tatik.

A nemzetek szeretett polgártársaim! csak addig urai saját sorsuknak, míg azt a parancsoló európai körülményekkel és viszonyokkal öszhangzatosan vezetik. Ezeken tulterjeszkedve jövőjük a bizonytalan szerencse kockajátékává változik, mely gyümölcsöző siker helyett legtöbbször véres nyomokat és hosszú gyászt terem.

E sors jutott 1849-ben Magyarországnak is.

De hát annyi feláldozás s a hazafiúi lelkesedés oly csudával határos műveletei csupán azért születtek volna-e közöttünk, hogy — mikép az éjjeli viharok villámlásai csak pillanatra tüntessék fel a kedves képeket s azután ismét nyom nélkül elenyésszenek? . . . . Nem uraim! A felizgatott néptenger hullámsái eltűntek ugyan; de azoknak egy partra vetett kincse megmaradt, mely e nemzet életképességében Magyarország jövőjének nagyságát mutatá be Európa előtt. És megmaradt az életigazságok gazdag forrása a történelem, mely államférfiainak erkölcsi fogékonyságát az okulás komoly számításaihoz vezeté.

A nagy események életre ható gyümölcse szeretett polgártársaim! nem csupán a változásoknak alá vetett institutiókban, hanem leginkább azon fontos hivatásban keresendő, melyet az európai közvélemény — bemutatott életképességünk folytán — a magyar nemzet számára kijelelt.

És ha ma, Európa vajadásai között e haza jövőjéről hallotok szólni, és érezni kezditek, hogy a nagy átalakulások rendezésénél a számításokból kifcedve nem vagyunk: hajoljatok meg a történelem azon korszaka előtt, mely főlemelé a régi dicsőség újra kibontott zászlóját, hogy hirt adjon a magyar nemzet nagysága felől. . . . De midőn a helyzet kínálkozó előnyeit mérlegelitek: kérlek benneteket, komolyan kérlek ne feledjétek el a mult idők tanításait!

Ti jól tudjátok szeretett polgártársaim! hogy a ne-
héz időkben — midőn hazánk jövőjét a sors fegyvereink
élére tevė egészen magunkra valánk hagyat-
va. Európa bámulattal adózott ugyan diadalaink dicső-
ségének; de ténylegesen részvevő támogatásával
nem találkozánk. S midőn szerencsétlenségünk a fél vi-
lág kebelét megrázkodtatá: a hidegen számító diploma-
tia rideg bele nyugvással ismeré el a tényleges állapo-
tokat. Mert a jogvédelem harcza a történelmileg szente-
sített szövetség megtámadásává fajult s a monarchia lé-
telének kockáztatásával veszélyezteté az európai érde-
keket is.

Az iparfejlődésében s erkölesi haladásában tevé-
keny nyugot civilisatioja nem hagyhatá magát fedezet-
lenül, neki is érdekében feküdt egy oly catastrofa meg-
előzése, mely e monarchia szétrobbantásával — épen a
legalkalmatlanabb időben — nagy európai bonyodalma-
kat idézhető elő. . . . .

Nincs uraim! egyetlen egy nemzet sincs feljogosítva
arra, hogy jövője kérdésének megoldását az európai
társadalom érdekeinek veszélyeztetésével kísérthesse meg.

Óvakodjunk uraim! másod izben is elkövetni e vég-
zetes hibát!

Ha az 1848-iki időszakban ábrándok helyett az
európailag szentesített viszonyokkal, vagy — hogy úgy
mondjam — magával az élettel foglalkozunk s az ér-
dekek összeegyeztetésében keressük a jövő kérdésének
megoldását: ma nem lennénk kénytelenek viselni egy
szomorú időszaknak keserű örökségképen reánk mara-
dott sulyott terheit.

Minden hibás lépés uraim! melyet nem a körül-
mények higgadt számításba vétele, hanem a szenvedély
vagy logikátlan erőszak irányoz, a politikában épen
úgy, mint a magány életben rendesen megboszulja ma-
gát. A történeti szerződések 49-iki megtámadásából Ma-
gyarország részére 18 évi szenvedés — Magyarország
jogtalan elnyomásából Ausztria részére Solferino és Sza-
dova nőtte ki magát.

A 66-iki hadjárat bebizonyította, hogy e monarchia
az absolut uralom folytatása mellett egy szabad Ma-

gyarország határozott támogatása nélkül európai rendeltetésének nem csak meg nem felel, hanem menthetlenül a bukás örvényébe sodortatik.

Beláttuk ezt mi uraim! már előbb is; de a magyar ajkak zárva tartattak s az 1864-iki érthető jelzésekre a tények logikáját folyvást tagadó kormányhatalom üldözésekkel és börtönnel felelt. Mig annyi szenvedés, annyi áldozat után végre oda jutottunk, hogy az elhibázott mult kikerülhetlen következményeiből mind a két fél okulni tanult.

* * *

Ma a megváltozott európai viszonyok folytán számunkra ismét új élet kínálkozik és kínálkozik egy cselekvésre képes nemzethez méltó tevékenység, méltó hivatás.

Uraim! az európai regeneratio nagy munkájában vagyunk hivatva résztvenni: latba vetni e nemzet erkölcsi erejét, sulyját, tevékenységét az új rendezések azon műveleteinél, melyekben a civilisált Europa egy tartós béke biztonságának alapját keresi.

E szerepre nemzetünket geographiai helyzetünk s fajbéli külön állásunk mellett a nagy mult dicsőségével párosult életképesség is emelé és emelé azon bizalom, melylyel a civilisált világ politikai fejlődöttségünk iránt viseltetik.

Emnek férfias betöltése — jegyezzük meg uraim! — egyszermind jövőnk kérdésének megoldása is.

De valljon betölthető volna-e e feladat, ha azért mivel egyszerre mindent el nem érheténk megakasztjuk a kiegyezkedés menetét s így ama tehetetlen állapot, mely az elszegényedést és a közerkölcsiség folytonos sülyedését vonta maga után tovább is fenntartatik? és mi továbbra is hagyjuk e nemzetet sínlődni idegenek gyámsága alatt, hogy még nagyobb legyen a seb és még nehezebb annak megorvoslása? . . . Hát vártak volna-e mi reánk az európai nagy események, hogy tényleges részvevői s ez által osztályosai lehessünk az eredmény gyümölcseinek? Vagy okosabban tettünk volna-e tán, ha az európai ér-

dekekkel szemközt állva magunkra vesszük újra egy nagy koczkáztatás felelőségét és romba dönteni kísértjük meg azon hatalmat, melyet a körültekintő európa az északi törekvések ellen bástyául emelt?

Kérlek benneteket, komolyan kérlek: ne feledjétek el a múlt idők tanításait! S ne kárhoztassatok, hogy koczkára nem tesszük a házat, mert nem lehet jövő, mely megbocsátana oly könnyelműséget, ha a közös haladás kerekébe kaposkodva talán pusztá jog fogalmakért feláldoztuk volna magát az életet.

Nekünk élet kellett mindenek előtt, hogy megerősödhessünk, élet uraim! ha mindjárt áldozattal is, mert e nélkül megmentésről, jövőről, szabadságról beszélni csak hiu ábrándozás. S valljon ily cél kiküzdésénél számítgassuk-e az áldozatokat? Mutatt-e csak egyetlen nagy tettet is a történelem, melynek kiviteléhez áldozat nem kívántatott? A mai nap nagyszerűségében dicső Amerika mennyi áldozattal küzdé ki lételét? s a folyvást vajdó Olaszországnak ujkorozaka a sok kiöntött vér mellett mily irtóztató pénzébe került? . . . A jövőt, a befolyást, a politikai nyomatókat ingyen nem adják egy nemzetnek is: azt munkával és áldozattal kell kiérdemelnie, s a mely nemzet e szerepről önkényt lemond, vagy arra magát politikai tévelyek által lehetetlenné teszi: az — önmaga adta feljövőjét.

Nekünk alkalmazkodunk kellett az élet követelményeihez, hogy cselekvésre képesítve: eszélyes magunk tartása által jövőnket kiérdemelhessük. Európa, uraim! csak életre való nemzeteket támogat, kik a helyzet felismerése nyomán politikájukkal csatlakoznak törekvéseihez s a nagy érdekek előmozdítására alkalmasoknak bizonyítják magukat; de erre szeretett polgártársaim! A mi viszonyaink között — e rendszeresen vezetett cselekvés időszakában — sem a tétlenség sem az erőszak politikája nem alkalmas.

Előadtam, legalább nagygyában szeretett polgártársaim! azon magasabb politikai indokokat, melyek engem arra bírtak, hogy a hazajövőjének érdekében elejét venni segítvén újabb szerencsétlenségeknek

csekély befolyással a kiegyezkedés előmozdításához járuljak. Hátra van még szólni e kiegyezkedésnek egyes nevezetesebb pontjairól, hogy mindenki maga ítélhesse meg: mennyire van igazsága azoknak, kik a több tekintetben tájékozatlan nép előtt vádat emelnek ellenünk e kiegyezkedés miatt, melyet hazánk nagy fia Deák Ferencz bölcsesége vezetett?

Mielőtt azonban annak fejtegetésébe kezdenék: engedjetelek nekem a nagy terjedelmet nyert izgatások fölött egy kis tájékozást.

Több felől hallatszanak hangok a hazában: melyek vádolnak, fenyegetnek, gyanúsítanak. Megtámadják egyesek jellemét, rágalmazzák magát az országgyűlést s árulónak nevezik a ministeriumot. S miért uraim! mert nem hagyja magát eltántoritani azon uttól, mely meggyőződése szerint egyedül alkalmas a haza megmentésére. Mert nem csinál szakadást, hanem kiegyenlít és ovatosan lép előre, ne hogy a béke áldását kockára tegye. És mert tiltakozik azon politika ellen, mely a nagy európai érdekekkel szemközt szerencsétlenségbe vezetné a nemzetet . . . . .

Azt mondják, hogy feladtunk mindent. De hát, ha mindent feladtunk mondják meg: hogyan létezik hát mégis az az országgyűlés, melyet ők oly kifogyhatatlan epével rágalmaznak? Mikép van, hogy léteznek az alkotmányos megyék? s létezik az az árulónak nevezett miniszterium, mely a 48-iki 3-ik törv. czikk nyomán a nemzetnek mindennemű hivatalos eljárásáról felelős. És hogyan támadhatják meg ők szentül szembe sajtó utján a hatalmat, a hatalom közegeit, magát az országgyűlést, ha az a 48-diki 18-ik törv. czikk vagyis a sajtósza badság nem létezik?

Világos uraim! hogy midőn rágalmaznak: e tettök által egyszermind önmaguk hazudtolják meg magukat!

De én mást mondok uraim! tekintsünk egy kevesse vissza a mult időbe — kérem önöket figyelmezzenek!

Csak alig egy pár éve annak, hogy a magyar sajtót hazájában idegennek tekintetett. Alkotmányától megfosztva idegen birák idegen nyelven ítéltek fölötte. Bűn volt a hazaszeretet a pusztuló hazában, melyet a törté-

neti jogokat tagadó erőszak kénye kedve szerint részekre szakgatott. Nem volt szent többé semmi kötelék: Erdély, Horvátország elszakadva — és elszakadva a magyar tengerpart Fiume, ragyogó multu koronánk gyöngye, a közhazának e szeretetben, ragaszkodásban példás erényü gyermeke.

Korlátlanul adóztathattak bennünket, korlátlanul szedték a katonát. Befolyásunk nélkül vezették az ország ügyeit és intézkedtek legszentebb érdekeink: kereskedelmünk, iparunk és gyermekeink nevelése fölött. A vasutak hadászati szempontok szerint vezettettek, ipar fejlődésünk az örökös tartományok érdekében megakasztatott s gyermekeink ajakára iskoláinkban a szeszerezetet és szabadság magyar igéje helyett: a gondolatokat és érzelmeket is kormányozni akaró bürokratia hivatalos nyelvét erőszakolák és kimondották, hogy a történelmi jog végkép elveszett s a magyar nemzet kitöröltetett az élő nemzetek sorából.

Nemde így volt ez mind szeretett polgártársaim! és pedig 18 hosszú éveig? . . . s valljon míg a szenvedésekben kifáradt nemzet türt, várt és remélt, s míg mi, kik segíteni akartunk e hazán a sötét börtön penésze között vártuk a feltámadást, — míg az a gyanusított Klapka fegyverrel kezében lépte át a határt — míg az a rágalmakkal illetett munkás és arany jellemü Horváth Mihály történetben örökíté meg e haza nagyságát, — míg az az anathemával sujtott Fetter vagy a tevékeny Türr a haza megmentésén dolgozott: hol voltak e nehéz időben azok, kik ma apostoloknak hirdetik magokat a nép előtt, hogy félre vezessék és rendbontást idéznek elő? Hol voltak ök, kik ma e haza leghübb fiainak hazafisága fölött bünyös könnyelműséggel pálczát törni akarnak? Ám álljanak elő, nézzék keresztül multjokat és feleljenek! . . . .

A nehéz időben mi reánk hagyták a nemzetet, mi reánk a siker kivívásának nehézségeit: a szenvedést, a börtönt, az áldozatokat; de ma a siker fejlesztésének megakasztását ök vállalák magukra!

Ne kövessétek szeretett polgártársaim! izgatásukat, mert kárörömmel lesnek ellenségeink, hogy a zavargások esetében kikiálthassák a nagy világnak: ime a magyar mily kis koru, mily tehetetlen! vissza él szabadságával, nem bírja fentartani a rendet — önkormányzatra képtelen. Ezt fognák kiáltani ellenségeink, kik irigylik tőlünk ama hivatást, mely számunkra a jövőben kijelelve van.

Kérlek benneteket, szeretettel kérlek: ne engedjétek meggyalázni e derék nemzetet!

Nincs miért tagadnom, mikép az eddig kivivott eredményeket még teljesen kielégítőknak én sem tekinthetem; de elfogadom igen is a lapnak és nem látom indokoltnak azt, hogy mivel egyszerre mindent meg nem nyerhettünk az eddig kivivott sikert is koczkarategyünk. . . Haladjunk előre fokozatosan! Az isten sem egy napon teremtette a világot s mégis kinek jutna eszébe kétkedni véghetlen jósága fölött?

Én nem kárhoztatom senkinek politikai meggyőződését: úgy tekintem a pártokat mint egy nagy gép egyes kerekeit, melyek különböző irányban forogva ugyan azon egy czélt mozditják elő. De határozottan rosszalom a törvény ellenes izgatást, rosszalom a gyanusításokat, melyek a népet félrevezetik, megmérgezik annak bizalmát leghűbb emberei iránt s azt a szép nevet, melyet egy nagy történet fényes ragyogása vesz körül czégerül tüzik — legtöbbször — az önérdék zászlói fölé.

És valjon kinek járnak kezére ezen izgatásaikkal? Nyiltan kimondom: a reactionak, vagy is azon törekvéseknek, melyek nem akarják a magyar elem tartós megszilárdulását.

A törvényes rend elleni izgatások soha sem teremnek áldást a szabadság részére.

Mi buktatta meg uraim! a francia köztársaságot ha nem a demagogia tulkapásai? És viszont: mi mentette meg ujjabb időkben az európai társadalmakat — ha nem azon körülmény, hogy a nagy átalakulások rendszeres processusában a vezetés folyvást a törvényes hatalmak kezében maradt.

Ez volt az, szeretett polgártársaim! mit az igazságokra vonatkozólag még előre bocsátani szükségesnek véltem.

A történet igazság szolgáltatása — hála istennek! — még időben figyelmeztetett minket is másokat is, hogy az erkölcsi nagyságra emelkedett kor erejével játszani nem lehet, mert ez legyőzhetetlen hatalom s visszatartatlanul kiküzdí magát.

Jaj az elfogultságnak, mely ellene szegül és az állam rázkodtatások felelőségét könnyelműen magára veszi!

A bölcs soha sem felejtí ki számításaiból korát, hanem tanulmányozza, alkura lép vele s a társadalom megmentése érdekében használja fel ennek teremtő erejét.

Ily bölcsesség kifejezése volt a husvétí cikk, melylyel hazánk nagy fia a kiegyezkedést ajánlotta s ily bölcsesség kifejezése volt a békülékeny szíví fejedelem magas elhatározása: a kínálkozó alkalmat megkísérteni.

És a törekvés nem maradt sikertelenül: az országgyűlés kiegyezkedési akaratában a nemzet közérzülete fejezé ki magát.

Két nagy elvet kellett mindenek fölött megmenteni.

1-ször hogy Magyarország önálló és független ország és semmi egyéb tartománynak alá rendelve nincs;

2-or hogy Magyarország és társországai az 1723-ki törv. szerint ő felsége többi országaival elválaszthatlan birodalmat képezvén kölcsönös védelemre vannak utasítva.

A függetlenség megőrzése s e kölcsönös érdekekből származó közös kötelezettségek fölöttí vita képezé eddig századokon keresztül a nehézségek csomóját. S e rendezetlen állapot álta utját a nemzet erkölcsi s anyagi fejlődésének. Ez okozá azt, hogy törvényeink igen nagy része 1848-ig csak írott malaszt vala.

Magyarország negyedfél százados helyzetének feladata alig volt egyéb, mint folytonosan csak az élet-

ért folytatott küzdelem. Mert míg egyrésről végleges elszakadása ellen a szentesített szerződések mellett ethnografiai helyzete s Európa könnyen felfogható érdekei is tiltakoztak; másrésről a kérdésnek oly forma megoldása, mint az napjainkban életbe lépett: az abszolút uralom alatt álló Ausztria részéről lehetetlen, Magyarország részéről pedig aggályos következményü lehetett volna.

Tagadhatatlan uraim! hogy bár viszonyainknak e határozottabb precisirozása legkevesbé sem gyengíti a personal unio erejét, mégis közelebbi érintkezésekre vezet, melyeknél erkölcsi erőnknek és politikai szívosságunknak a régi ostracismus hagyományos hajlamaival megmérközni kell.

Ez ugyan mainap, midön az államok sorsára a népek érdekei váltak döntő tényezőkké — nem valami nehéz feladat; de akkor még a folytonos életküzdelemben tartott magyar elem nemzeti jellege — erkölcsi erejének fejletlenségénél fogva — könnyen az idegen civilizatio befolyásának eshetett volna áldozatul s pedig annyival inkább, mert akkor a monarchia nem lévén kizárva a német szövetségből azon irányban gravitált s így magyar elem támogatása sokkal kevesbé volt dynastikus érdek mint napjainkban.

Hagytuk tehát elintézetlenül e kérdést és harezba állítottuk egymással az érdekeket, minek aztán az lett a következése, hogy mi örökké jogot kerestünk s ők örökké tagadták jogainkat s ezen aránytalan harez míg egy részről életedződésünk politikai iskolája volt más részről felemésztette úgy szólván minden erőnket.

Míg az 1848-iki időszak újra felveté a közös érdekek kérdését s a szadovai események által legujabban megváltozott politikai helyzet s Magyarország-nak határozott magyar irányban előre törő fejlődöttsége végre lehetővé tette a nagyfontosságú kérdés veszély nélküli megoldását.

Az európai átalakulás következetes menete pedig, mely hihetetlen gyorsasággal nagy államok tömörülését idézte elő, melyek már e pillanatban óriási erejökkel

ugy szólván határainkra könyökölnék: e zilált helyzet tisztába hozatalát a monarchia életkérdésévé tevő.

Azt mondtam feljebb, hogy a közös érdekek kérdéseinek századokon keresztül függőben tartása állotta útját nem csak erkölcsi de kiválólág anyagi érdekeink fejlődésének. Tartozom bebizonyítani.

Tudjuk mikép a birodalom másik részében ő felsége korlátlan hatalommal uralkodván mindazon szükségleteket, melyeket a közös védelem érdekében az alkotmányos Magyarországtól kieszközölnie nem lehetett: teljhatalmánál fogva az örökös tartományok forrásaiból meríté. Mi igen természetes vala, miután a monarchia nagyhatalmi állását európai rendeltetése érdekében is minden áldozattal fentartani kellett. De természetes volt más részről az is, ha aztán az örökös tartományoknak e tulterheltetését más uton igyekeztek helyreépíteni s Magyarország természetényeit mesterséges utakon csakis az ő kamaráikba vezették, hogy ők szabhassák meg értékét s nyerekedhessenek verejtékünkön. Az örökös tartományok gyárczikkeinek pedig nálunk majdnem kizárólagos kelendőséget igyekeztek kieszközölni. Ebből aztán az következett, hogy mi olcsón adtunk el és drágán vásároltunk — ők pedig drágán adtak el és olcsón vásároltak. Tehát mint a magyar ember mondani szokta: „adtál uram esőt de nincs köszönet benne!“ volt alkotmányunk de anyagi érdekeink mégis elnyomva voltak mert „a mi a réven megmaradt — a közmondás szerint — a vámon tizszeresen elveszett.“

Az 1848-diki szerencsétlen katastrofa után pedig egyformán önhatalmilag róttak ránk minden terheket a nélkül, hogy az a rendszer, mely az örökös tartományokat, a mi rovásunkra védelme alá vette: érdekeinkben csak legkissebb érezhető változás alá vetett volna. Halmoztak adókat adókra a bürokratikus rendszer fentarthatása érdekében. Előzönlötték hazánkat is az idegen hivatalnokok legiói; de arról senki sem gondoskodott, hogy a terhek emelkedésével aránylag az ipar és forgalom eszközei által segély forrásokhoz juthattunk volna. Innen származott aztán, az általános

tétele mellett már már végelsúlyedéssel fenyegette az államot. Mig végre általánossá vált a meggyőződés, hogy e monarchiát nem a bürokratikus gyámkodás, hanem egy alkotmányos kormányzat útján csak is maga a nép jó akarata és életrevalósága mentheti meg.

Alkotmányt adtak tehát nekik is, s minket arra hívtak fel, hogy miután ennél fogva ő felsége korlátlan hatalommal többé ott sem intézkedhetik: találjunk módot, mikép lehetne — alkotmányos függetlenségünk megőrzése mellett — a monarchia nagy hatalmi állását megmenteni, hogy egyuttal Magyarország is az anyagi érdekeire nehezült nyomás alól felszabadulhasson?

Mindnyájan éreztük, hogy a kínálkozó alkalmat, mely kifejlődésünk érdekében biztos alapot nyújtani ígérkezik elszalasztanunk nem szabad és nem szabad tétlenségre kárhoztatni magunkat akkor, midőn jövőnk azon szolgálatoktól feltételeztetik, melyekkel az európai nagy érdekek előmozdításához járulni képesek leszünk. Megegyeztünk tehát a monarchia másik részének alkotmányos országgyűlésével, hogy mind a két országgyűlés válasszon külön egyenjogú országos bizottságokat a végre, hogy a közös miniszterek által előterjesztendő közös érdekű költségeket megbírálják s ha szükségesnek mutatkoznék módosítsák is.

Többen azon véleményben voltak, hogy intézkedjünk ezen dolgokban is országgyűlésileg s ha egymástól eltérő határozatokat hoznánk: döntsön közöttünk a fejedelem. De ez kevesbé lévén öszhangzó az alkotmányos fogalmakkal: pártolásra nem talált.

A nagyobb rész oly meggyőződésből indulva ki, hogy a lajtántuli tartományoknak épen ugy érdekükben lévén a gazdálkodás, mint nekünk s így az érdekek egyformaságánál fogva előnyös támogatásukra számíthatunk: inkább volt hajlandó arra, hogy a paritás alapján egymásközt — bizottságok által érintkezve — intézkedjünk a védelmi költségek meghatározása fölött.

Erre nézve elkerülhetlen volt azonban — még elő-

legesen — egy bizonyos arányt megállapítani, mely a közös költségek elosztásánál szorosán megtartandó leend. Kötötett tehát egy nemzetközi jelleggel bíró szerződés a monarchiahoz tartozó többi országok alkotmányos országgyűlésével 10 évre, melynek értelme szerint a közösen viselendő költségekre ők minden százból 70-et mi pedig 30-at fizetünk. Mely kielégítő arány mellett kétségtelenül megnyugtatónkra szolgálhat az, hogy már maga ezen időhöz kötött szerződés tényleges elismerése Magyarország alkotmányos függetlenségének.

De hát minő költségek ezek? szeretett polgártársaim! Valljon valami új és szokatlan terheltetésből származnak-e?... A világért sem! Oly költségek, melyeket minden nemzet fizetni szokott s mi is fizettünk eddig is az ország védelmére azon különbséggel, hogy eddig újabb időben fizetnünk kellett annyit a mennyit megszabtak és arról nekünk felelőséggel senki sem tartozott: jövőre pedig magunk szabjuk meg bizottságaink által e költségeket s azoknak hová fordításáról a közös miniszter nyilvánosan felelni tartozik.

Eddig is adóztunk a külügyek vezetéséhez is; de azok még is befolyásunk nélkül s legtöbbször érdekeink ellen vezettettek. Jövőre ott is nyomatékkal fog birni Magyarország államférfiainak belátása s nem jöhet elő egy nagy fontosságú esemény sem, melynél Magyarország közérületét figyelmen kívül hagyni lehetne. Sőt kifejezést adhatunk és kell is hogy adjunk állami jogviszonyainknak a külfölddel kötendő kereskedelmi szerződésekben. S én erősen hiszem, hogy maga Európa sem lehet közömbös még véletlen változások eshetőségeimél is, azon nemzet életérdekei iránt, mely erejének sulyja s politikai fejlődöttsége által a reá nézve ez idő szerint oly szükséges nagyhatalmat újabban életképességre emelé.

Azt mondják: sok ez a teher, melyet viselni fogunk. Nem lehet tagadni ez állítás igazságát: sok igen is; de mért? Mert szegények vagyunk. A gazdag többet is könnyebben fizethet, míg a szegénynek a kevés is nehe-

zére esik. Amerikában vannak helyek, hol házadó fejében a ház töke értékének hat perczentje fizettetik; de ott ezt nagyon könnyen meg lehet fizetni, hol a ház töke 30 sőt 40 száztólit is szokott jövedelmezni. Világos, hogy az adó kicsi vagy nagy mértéke a nemzetgazdasági viszonyoktól van feltételezve. Mi lehet tehát e tekintetben a mi feladatunk, ha már az ország érdekei miatt a fizetés alól magunkat ki nem vonhatjuk?.. Fokozni lehetőleg jövedelmünket nemzetgazdasági érdekeink kifejtése által. S ehez a mód, az eszköz kezeinkbe adattott. Ne feledjük uraim! hogy ama bilincsek, melyek Magyarország kereskedelmi és ipar érdekeire nehezédtek e kiegyezkedés folytán végkép lefognak hullani. Magyarország saját belátása szerint készíti vasutait; természetényeit egyenes uton viendi a világ piaczára s így nem csak drágábban ad el s olcsóbban fogja bevásárolni szükségleteit mint eddig, hanem ipar fejlődésének folytonos előhaladása által azokat nem sokára legnagyobb részt hazai gyártmányokból lesz képes fedezni. Forgalmi tőkéje tehát nem fog oly nagy részben kiszivárogni mint eddig, hanem nevelni fogja a közös nemzeti vagyont.

Kétséget sem szenved, hogy az életképes magyar nemzet ép úgy be fogja bizonyítani a világnak a szabadság teremtő és idomító hatását az életre, mint bebizonyította a nagy szigetország vagy a kis Hollandia, melyet az ipar és forgalom, a munka és tudomány ereje egy tevékenysége által becsült nép paradicsomává alkotott.

S aztán legyünk igazságosak s midőn e teher nagyságáról beszélünk ne feledjük azt se, hogy a másik rész mely csakis annyi védelemben részesül mint Magyarország többet fizet még egyszer annyinál. És szolgáljon megnyugtatónkra ama fontos körülmény, hogy jövőre csak tőlünk függ a védelmi rendszert olcsóbban és czélszerűbben alakítani. Szolgáljon megnyugtatónkra, hogy ez a nagymérvű fegyveres állapot, mely Európa népeinek pénzerejét oly roppant mértékben igénybe veszi már nem tarthat soká. Az európai új alakulások czélja az államok békéjét biztos alapokra fektetni. E mű befejezését — erősen hiszem — nevezetes

lefegyverzések fogják követni. Ez idő szerint azonban uraim! a monarchia haderejének fentartása Magyarország legflagransabb érdekei közé tartozik. Mert egy szerencsétlenség esetében a többi elemek mind találhatnának menedéket, egyedül te vagy édes magyar nemzetem, melyről a költő oly igazán mondotta el a sokat jelentő szavakat, hogy „a nagy világon e kívül nincsen számodra hely. . .“

És ezen pont az uraim! melynél a jelen megszilárdulni kezdő európai viszonyok között a magyar nemzet érdeke a felséges uralkodó ház érdekeivel találkozik. Minket a politikai helyzet egymásra utal: egymást támogatva fenmaradhatunk, míg egymástól elszakadva kétes kimenetelű viharok csapásaival fenyeget a jövő. Magyarország ezen új helyzetben arra van hivatva hogy az összetartó erőt képezze, mely e monarchia különböző elemeit egy dualistikus alapra fektetett s szabad institutiók által megnyugtató tekintélyes nagyhatalommá szilárdulni képesítendi. Ő felsége dynastiája pedig arra, hogy a magyar nemzet erejének kifejtésében igyekezzen a magas trón jövőjének megingathatlan alapot keresni s e célból kettőztetett erővel gondoskodni, hogy a magyar nemzet e komoly hivatása nemzetközi viszonyainkban is határozott és félreismerhetlen kifejezésre találjon. Minden egyéb törekvés veszélyel jár ugy reá, mint a monarchiára nézve. Egy új kísérlet Németországi befolyása visszaszerzésére kihívó merénylet volna Európa ellen, a civilizáció érdekeinek megtámadása, mely Magyarország rokonszenvével nem találkozáván isszonyuan végzetes kimenetelű lehetne.

De ha ez így van — fogják kérdeni önök — miért nem igyekeznek hát mielőbb a magyar honvédelmet felállítani? Miért nem sietnek tényekkel jelezni európának, hogy az új helyzetbe bele nyugodva elfogadják annak minden következményeit.

Kérdezzék meg önök szeretett polgártársaim! azokat, kiket a hazafiai törekvés s az egyéni magas tulajdonokkal párosult érdem a népköréből a hatalom polczára emelt; ezek megfogják mondani hol kell keresni e tartózkodó előhaladás okát. Mert hiszen nemcsakint

bajlódnak a bizalmatlanság nehézségeivel, melyeket, az izgatók czéltalan lármái a legtisztább hazafiui törekvések elé gördítenek. Mindig a törvényességet emlegetik a kifáradhatlan izgató urak s midőn a miniszterium a törvényeket védelmezi: kigyót, békátkiáltanak ellene. Vádolják, hogy keveset bír felülről kieszközölni; de becsületes törekvéseiben nem támogatják soha. Kárhoztatják a honvédelem ügyének halasztgatását; de egyszersmind kezét szorítanak az incompatibilitas hirdetőivel. Hát uraim! akarhatnak-e azok csakugyan sikert, kik eljárásukkal maguk állják ntját a sikernek? Hát tisztelik becsülik-e azok az alkotmányt, kik az alkotmányos szabadságot arra használják, hogy bizalmatlanságot költsenek nép és fejedelem között, hogy így az alkotmány és a szabadság meg ne erősödhessek s ők örökösen találhassanak okot az izgatásokra.

Azonban hijában minden izgatás, semmi sem fogja már tovább utját állani a honvédelem felállításának. Ő felsége meg fog nyugodni a nagyobb rész loyaltásában s bizonyosan készséggel fog hozzájárulni, hogy hatalmának sulyja Magyarország erejének teljes kifejtése által minél magasabbra növekedjék.

Áttérek szeretett polgártársaim! az államadósságok kérdésére. Ezeknek évenkénti összes kamatai 145 milliót tesznek, melyből a magyar korona országai a létre jött egyeség folytán 29 milliót vállaltak el: a többit, mind az örökös tartományok tartoznak fizetni.

E roppant összeg 1848-ban még nem tett többet 800 milliónál s abból Magyarországgal akkor csak is 200 milliót kívántak elvállaltatni. De Magyarország akkor egyszerűen azt felelte, hogy a ki csinálta fizesse is. És nem vette figyelembe, hogy e baj leginkább rendezetlen állapotaink folytán a monarchia nagy hatalmi állásának szükségleteiből származott. Már pedig e monarchia nem csak az örökös tartományok de Magyarország érdekében is nagy hatalom s mint ilyenek magasabb európai kötelezettségei vannak, mert nem lehet közömbös Európára nézve azon hatalmi állás, mely a nyugati civilizatio s az absolutistikus elemek között az összekötő pontot képezi.

Említettem szeretett polgártársaim! beszédem elején, hogy ha 1848-ban az érdekek összeegyeztetésében keressük a jövő kérdésének megoldását s téveteleg remények helyett magával az élettel alkuszunk: most nem lennénk kénytelenek viselni egy szomorú időszaknak keserü örökségképen reánk maradt súlyos terheit.

A bekövetkezett szerencsétlen napok ezen adósságokat iszonyu tömeggé fokozák úgy, hogy a nevezett részlet általunk leendő elvállalása ma már az örökös tartományok életkérdésévé vált. Minél fogva kétséget sem szenved — ha bár ki nem mondatott is — hogy az egyezkedés sikerének feltételét képezé.

Már most kérdem önöket szeretett polgártársaim! Szabad lett volna-e annyi keserü tapasztalás után a magyar országgyűlésnek újabb alkalmat nyitni e terhek fokozására s vissza ejteni e nemzetet a tétlenségbe, mely nem csak anyagi, de erkölcsi sőt politikai végelszünyedéssel is fenyegetett. Nem volt e inkább kötelessége megemlékezni az 1861-iki orsz. gyűlésen tett azon ígéretére, hogy „készek vagyunk elvállalni annyit, mennyit csak erőnk mértéke megenged, nehogy ö Felsege többi országainak népei a teher alatt leroskadván minket is magokkal romlásba vonjanak.“

S aztán lehetséges volt e szabadulnunk oly terhek alól, melyek leginkább azon politikai helyzet következményei, mely mint tudjuk a nagy catastrofából Európa szemeláttára nőtte ki magát? S ha tehettük volna is tanácsos lett volna-e az örökös tartományokat oda kényszeríteni, hogy a végelszünyedés ellenében menedéket a mi saját jövőnk s az európai érdekek koczskáztatásával a monarchia szétbomlásában keressenek? Elvállalhattuk volna-e ily nagy horderejü eshetőségért a felelőségét? S aztán végre is kimenekülhettünk volna-e ezen az uton a fizetés alól? Eltűrték volna-e a nagy államok, hogy miattunk s a mi érdekeik ellenére idézendettük elő a nagy válságot az állampapírok által érdekelt polgáraik adóképessége meggyengítették? Vagy előnyösebben végezhattunk volna-e talán egy idegen nagy hatalomba olvadt Ausztriával?

Mind oly kérdések szeretett polgártársaim!

lyekre lelkiismeretünknek szigorú felelőséggel tartozánk. És mi nem tévedeztünk az irány megválasztásában, mert biztosíthattuk volna bár más úton számunkra a kevesbé gondolkodók előszeretetését és fokozhattuk volna is egy időre a széditő népszerűséget; de beláttuk a veszélyes következményeket s lelkiismeretünk tiltakozott ellene, mert a haza jövőjét kockára tennünk szabad nem vala.

Ezek azon pontok szeretett polgártársaim! melyekért az országgyűlési jobboldal rágalmaztatik.

Azt mondják sokan összeolvadtunk Austriával, mert együttes védelmünk van s mert a diplomacia, melyet előbb kizárólagosan ők kezelték közös érdekű ügynek állítatott fel s így végre negyedfélszázad után biztosítottuk a páritás alapján azon jogunkat, melyet eddig tényleg nem gyakorollhattunk.

Testvérek, szeretett polgártársaim! Tekintsetek körül Európában: vizsgáljátok az újabb idők történetét és megfogtok győződni, hogy azon politikának iránya, mely napjainkban a nagy események fejlődését vezeti korán sem az, hogy új sebeket teremtsen a népek állami életén, hanem inkább, hogy begyógyítsa, meggyógyítsa a régieket az érdek kiegyenlítésék alapján. S épen ezen körülmény az, mielőrekrvéseknek sikert és tartósságot biztosít . . . Az összeolvasztás kísérleteinek ideje uraim! örökre lejárt! és pedig nem csak azért, mert ez Európa ellenes irányzat lenne örökös veszélynek tévén ki a béke érdekeit, hanem azért is, mert lehetetlen . . . Előbb, midőn nem volt külön felelős miniszteriumunk és nem voltunk urai saját vagyionunknak, midőn nyelvünk, irodalmunk sokkal fejletlenebb állapotban volt, midőn iparunk, kereskedelmünk az osztrák érdekek lánczaiban hevert — szóval: midőn az államiségnek minden attribútuma csak írott malaszt vala: Nem bírtak megsemmisíteni, felolvasztani bennünket — pedig akkor is együttes védelemmel támogattatánk — és ma az alkotmányosság új napjaiban volna ez lehetséges? Midőn szabadságunk s anyagi

fejtése által életünk az európai érdekekbe kezdi begyökerezni magát . . . .

Mai nap uraim! többé nem az erőszak, hanem az érdek köti össze a népeket s az érdekkötélékek egy nemzetnek sem válhatnak veszedelmessé, mert nemzetközi természettel bíró kötésekre vannak fektetve, melyekben mindenik maga szabja meg a föltételeket s ellenséges irányzatok támogatására nem engedi felhasználni magát. S ugyan mit fogna előidézni itt egy összeolvasztási kísérlet? akarják önök hallani uraim? Megmondom egész nyíltsággal: egy új Szadovát a monarchia teljes szétbomlásának minden eredményeivel . . . S lehetne-e ily tanácsot adni ő felségének, a nélkül, hogy a tanácsadó felségárusulási bünt ne követne el?

S aztán: valjon melyik része az a monarchiának, mely minket elnyeléssel fenyegethetne? Tán a kis austriai herczegség, mely alig nagyobb mint egy pár magyarországi vármegye? s mely geographiai helyzeténél fogva is absorbeáltatni igen, de absorbeálni aligha alkalmatos. . . Vagy tán Csehország? az a cseh nép uraim! mely maga is történeti jogait emlegeti s inkább szétolvasztani, mint egyesíteni akar. Avagy talán épen Galliczia? E tételről — azt tartom — szólni is fölösleges. . . Lám, mily képtelenségekre vezetnek a cél nélküli félelem aggodalmai! S valjon ez e hát az ön bizalom azon politikája, melyre a másik oldalon oly gyakran hivatkozni szeretnek?

Szemünkre vetik sokan, hogy módosítottunk a törvényeken. Uraim! majd husz évig nyögtünk a teljes elnyomás vas vesszeje alatt: történeti jogról alkotmányról, külön védelemről még csak álmodnunk sem lehetett s valjon mi emelt ki bennünket e szerencsétlenségből? Tán ama különben tiszteletre méltó code-kek, melyek a gyászos időben a sötét burokrácia lomtarában nyugalomba téve heverték? Vagy tán holmi ártatlan protestatiók melyeknek akkor hírére sem lehetett hallani? . . . Nem, a világért sem uraim! hanem igenis kiemelt a z európai érdekek, kiemelt a magyar nemzet életre való s ága s azon politikai fejlődésére melynek minden lépése

alkalomnál öntudatosan latba vetni tud. És kiemelt végre a nemzeti érzület gyújtó és éltető hatalma, mely büszkén mondatja el fajunkal, hogy magyar és hogy más lenni nem akar és nem fog soha.

Ily nemzetet szeretett polgártársaim! akkor, midőn a cselekvés teremthet csupán jövőt tétlenségre kárhozhatni, egy-két módosítás elkerülése miatt — meggyőződésem szerint égbe kiáltó véték lett volna.

Uraim! ha Európa által támogattni kívánunk: meg kell szoknunk európainak gondolkodni is — és nem csupán saját külön álló szempontunk után itélni meg a dolgokat! Ujjult szövetségünk — mint elől kifejtettem — ez idő szerint európai érdekek is tekintetik s a megkötésére hozott áldozatokkal az én hitem szerint Magyarország Európa becsületését s ezzel egy nagy jövőt küzdött ki magának.

Törvényeket, institutiókat teremteni egy életképes nemzetnek nem nehéz dolog; de az életkinyerésére ritka alkalom kínálkozik — biztosítására pedig hosszú fejlődés és nehéz munka kell.

Mért emelkedett oly mesés sikerrel tiszteletet parancsonló hatalommá Poroszország könnyű megmondani szeretett polgártársaim! mert hiszen a történelem által constatalt igazság, hogy fegyver kísérleteit erkölcsi hódításaival előzte meg! Poroszország hosszú időn keresztül tanult, munkált és alkotott. . . .

A fegyver győzelme uraim! erkölcsi alap nélkül mindig csak ideiglenes; de az erkölcsi nagyság diadala biztos és örök.

Nekünk erre kellett megszerezni a tért — a tér meg van: a nemzettől függ, hogy áldásos legyen!

* * *

A nemzet megkezdte ez ujkorczak kinyiltával működését minden irányban s életképessége — kivált a társadalmi tevékenység terén — már is óriási eredményekben mutatkozik.

Mint egy varázsütésre lépnek előtérbe mindenfelől az inar fejlődés bizonyítványai: emelkednek a gyárak

